

Ponència

Quatre dècades de lluita paradigmàtica (1975-2018)

Antoni Fontelles Fontestad

Alfagar. 24 de novembre de 2018

INTRODUCCIÓ¹

Este treball igual s'hauria pogut titular "Un segle de lluita paradigmàtica", perquè si alguna cosa hi ha en la nostra –valenciana– història recent es la repetició de situacions anteriors en chicotetes o poques variacions, motiu que me permet reconèixer-les i comparar-les.

Grosso modo, les estructures o particions ideològicoidentitàries que podem veure en l'actualitat ja són distingibles a principis del XX. Trobem grups, colles, rets, associacions, partits, publicacions... que propugnaven lo mateix que en els últims dècades del XX i principis del XXI: hi havia catalanistes i/o pancatalanistes –defensors o creents en l'unitat del català– (una acotació inicial: en estos adjectius me referisc a l'opinió sobre l'idioma, encara que n'hi ha que inclouen el camp cultural o l'àmbit polític, o els tres al mateix temps; es documentable en molts texts que estes qualificacions són autoatribucions i no creacions dels adversaris –exonims–); hi havia valencianistes –defensors de l'autoctònia del valencià– que sense negar possibles i reals relacions en el català, mantenien que era una varietat distinta, i no faltaven tampoc els que dirigien la mirada cap a un passat llunyat a on arraïlava la llengua, els llemosinistes –plantejaven un origen ultrapirinenc de l'idioma com fan els actuals occitanistes valencians–. Es dir, eren discernibles en aquelles dècades els tres paradigmes en lluita, no en el sentit actual del terme com a programes d'investigació científica ni en l'organització i resultats cognitius de hui en dia, però poden ser comparables.

En filosofia de la ciència existix la possibilitat de que els cossos de coneixement elaborats per paradigmes diferents siguin incompatibles, o com se sol dir: incommensurables, i es difícil que trobem la forma d'avaluar-los comparativament en les seues consecucions teòriques i pràctiques

“Las diferencias que separan a los defensores de teorías rivales (y que son las responsables de la incommensurabilidad) son diferencias en los supuestos básicos de los paradigmas diferentes” (Pérez, 1993: 186)

i açò es materialisa en

“diferencias en los criterios que determinan la legitimidad tanto de los problemas como de las soluciones propuestas; diferencias en la red conceptual a través de la cual se ve el mundo (en la manera de organizar conceptualmente la experiencia), lo cual implica que no hay un lenguaje neutral de observación; diferencias en los supuestos acerca de qué entidades y procesos contiene la naturaleza (en la ontología que se postula); y diferencias en la manera de aplicar y jerarquizar los valores tales como consistencia, simplicidad, adecuación empírica, precisión, fecundidad, etc.” (Pérez, 1993: 186).

---

¹ Esta ponència es una actualisació –passats 20 anys– de la part del meu llibre *Societat, ciència i idioma valencià* (1997) que parlava de les tres visions sobre l'origen i identitat de la llengua valenciana; encara que no era, ni es, un treball específic de llengua sino d'epistemologia, psicologia i sociologia de la ciència. Al mateix temps es un extracte d'una obra homònima, inèdita i molt més extensa, que espere que veja la llum en 2019.

EL PARADIGMA CATALANISTE

La teoria catalanista que, dit siga de pas, no ha seguit ni unitaria ni uniforme en l'explicació de l'identitat i origen del valencià i del català, té un marc teòric ample donat el seu caràcter englobador del valencià; la conseqüència directa és una extensió de l'àmbit geogràfic que inclou València i Catalunya –caràcter inclusiu–, però que té un únic objectiu que és el català –caràcter particular–.

És el paradigma que de forma més clara ha tingut i manté el qualificatiu de científic i ha procurat denotar qualsevol alternativa ad ell (cosa prou il·lògica dins del debat epistèmic), perquè a banda de la consecució de la veritat, també hi ha competició pels recursos, pel poder i per l'autoritat.

Les afinitats del català

Si al paradigma valencianista el 'persegüen' els fets de l'intercomprensió o intel·ligibilitat i de la semblança en el català, és igualment cert que ad est el 'persegüen' i el 'persegüen' qüestions idiomàtiques similars. La ventaja és que el seu poder és molt superior i s'ha procurat un estatus autònom respecte a l'occità. La situació actual no sempre fon així perquè

“Les notòries coincidències estructurals i lèxiques del català amb la llengua d'oc, i els ben coneguts lligams polítics, culturals i econòmics que existiren

entre la Catalunya comtal i els Països Occitans, van motivar que molts tractadistes tinguessin idees confuses sobre el parentiu d'ambdós idiomes” (Sanchis, 1980: 3).

Respecte a l'intercomprensió, tampoc és un fet insalvable, ni li ocasiona maldecaps a Coromines. Per la sociolingüística sabem que no és una qüestió de 0 / 1 (res / tot), sinó de grau (0.1, 0.2, 0.3, 0.31, 0.32...). Est autor afirma que un castellarparlant tindrà menys problemes en entendre el portuguès i més si es tracta del català, sobre tot en l'expressió oral; la barrera idiomàtica es reduirà si el nostre interlocutor en coneix dos o tres de romàniques, i es pot aplegar a l'intel·ligibilitat mútua no sent el mateix idioma

“Solament alguns dels parlars més meridionals de la llengua d'Oc resulten mutuament comprensibles per als qui parlen català” (Coromines, 1995: 23).

Com els firmants del manifest antioccitanista de 1934, entre els quals es trobaven Pompeu Fabra, Joan Coromines o Manuel de Montoliu, ja sabem que allí l'intel·ligibilitat –entre persones– no era un factor determinant per a propugnar l'identitat entre dos o tres idiomes; però en el cas valencià sí que ho és.

La teoria: la partició i l'expansió

Com totes les altres llengües neolatines, el català passà per les mateixes fases entre els segles V i XI. En un principi es produïx el fraccionament del llatí i al mateix temps sorgixen les diverses manifestacions orals que més tard es

teoria	llengua: continuitat / discontinuitat	estatus científic	àmbit explicatiu
catalanista (valencià = català)	rupturista	científic	particular / inclusiu (explica el valencianista, però minimitza algunes relacions)

traduiran en realitats diferents. Fonamentalment, el món romànic inicial és oral, perquè no té expressió escrita, només descol·len les incrustacions lèxiques vulgars –paraules o alguna frase– en els documents llatins

“El canvi del llatí en català va ésser lent i gradual, gairebé imperceptible. Cap generació no tingué la sensació de parlar una llengua nova, diferent de la dels pares dels seus components [si bé és difícil dir el moment exacte] els canvis més radicals degueren produir-se en els segles VII i VIII; però aquest problema es troba enfosquit perquè els documents s’escriuen en un llatí artificios, que no corresponia gens al llenguatge viu coetani” (Coromines, 1995: 27).

En línees generals hi ha tres grans models –reconquesta, substrat (Sanchis i Badia) i nivellació– que explicarien la formació i fragmentació del català. Cap d’elles pareix que és satisfactoria, però, potser la descalificació més dura contra les teories substratístiques siga la de Tarradell (1984).

Ferrando i Nicolás s’inclinen per una bicefalia originària del català (1993: 54) i en el cas del valencià per una aportació demogràfica durant tota l’edat mitjana, en un clar protagonisme dels catalanooccidentals (1993, 55-56).

L’últim gran intent historiogràfic: l’immigració dilatada

Enllaça en la proposta de Ferrando i Nicolás per la qual la frontera idiomàtica actual no és fruit de cap de les teories mencionades, sinó d’un simple i prolongat procés migratori que començà en la conquesta i continuà fins a l’expulsió dels moriscs en el segle XVII.

La defensa expressa la feu Guinot (1999) en un estudi que comprén un llarg període històric distribuït en tres etapes, de 1240 a 1425, i una amplitud de la mostra molt extensa, uns 40.000 antropònims. La conclusió fonamental és que el valencià és el resultat de les majories repobladores (catalans front a aragonesos).

La metodologia consisteix en comparar els noms o llinages dels repobladors en els coetaneus o anteriors de les zones externes al Regne de València (aixina, l’autor dona una llista de noms provençals, castellans, aragonesos i catalans, que li serviran de base per a la posterior identificació).

La quantificació en percentatges i proporcions (especialment de catalans / aragonesos) no té problemes quan les seqüenciacions mostren casos absolutament clars –la majoria– en els quals el predomini continuat d’una determinada procedència-idioma nos conduirà a donar per bona la relació repoblació–llengua (aixina ocorre en Morella, Cati, Sant Mateu, Burriana, Alcoy, etc.). Esta relació s’enfosquix o no funciona en unes altres situacions (falta de documentació, percentatges decreixents, proporcions de majoria irrellevants...).

Cabanes (2001) també feu un anàlisi del contingut i de la metodologia. Considera que el mètode és correcte, però enumera els ‘problemes’ (entre parèntesis figura la pàgina de referència): ignorar llectures alternatives als llinages (47); valor interpretatiu dels llinages únicament en els orígens, però no més tant (47); en certa freqüència el llinage toponímic ve d’un lloc diferent (47-48; dona exemples, “Johan d’Andosella, laurador, natural de Foyos”); l’únic suport classificatori és el significatiu i és sabut que els escriptors acostumaven a modificar i adaptar al seu ús els llinages (48-49; es constata en les variants dels *Llibres del repartiment*, “Martinus de Montalba / Marti de Montalba”); el mateix

fenomen es dona en els aveïnaments i es pot comprovar perquè l'assentament està 'adaptat', front a la carta de procedència que pot ser distint (49; "Nicolay de la Cruce", de Mila, es inscrit com a "Nicolau de la Creu"); donades algunes dificultats a l'hora de coneixer els nous venguts, especialment en València, no s'han tengut en compte els aveïnaments del regnat de Joan I i els de la primera mitat del XV, que ja estaven publicats en anterioritat (49), i, per últim, hi ha variació en l'atribució denominativa (els següents exemples corresponen a l'anàlisi de la vila de Sant Mateu), en el primer període 'Esteve' i 'Miquel' són catalans mentre que en el segon i tercer passa a considerar-los indistints; 'Vives' (també correspon a la vila de Sant Mateu) es adscriu com a català unes vegades mentre que unes altres se'l tracta com a ambivalent (57).

Entre els objectors està també Peñarroja quan afirma que

"Les evidències estalvien demostracions: Ramoneta, muler d'en Jacme d'Oscha (Cort, 1280-81, 207); Johan Beneet, aragones (Cort, 215), «Matheu Campaner, de Oscha» (Cort, 274); «N'Arnau de Jacca» (Cort, 278); «Pere de Molina» (Cort, 351); «Matheu de Montreal» (Cort, 303); «Domingo (no 'Domenech' o 'Domenge') de Tarrega» (Cort, 1283ss, 399); «Marti de Castelot» (Cort, 1280, 178). En el Repartiment valencià, passim: «Guillelmus d'Ager, Dertuse» (I/85); «R. de Fraga, Dertuse» (I/96); «R. de Lluch, Cesarauguste» (I/104), etc. En els Aveïnaments: «Johana de Calahorra, natural d'Albarrazi» (a. 499); «Johan de Clavilles, perayle, natural de Luna» (a. 1385), etc." (Simó, 2013: [XLIV]).

L'estructuració sociocognitiva

L'imatge que habitualment es té de la ciència i dels científics és relativament idíl·lica: unes persones que treballen quasi altruïstament en l'obtenció de la veritat o de beneficis socials. Des dels estudis realitzats per la sociologia de la ciència, la sociologia del coneixement científic, l'etnografia de la ciència, l'anàlisi del discurs i disciplines conexas s'ha mostrat que aquesta és una visió parcial, perquè en l'àmbit epistèmic hi ha unes altres variables intervinents com en qualsevol empresa humana o grup d'individus: hi ha interessos, hi ha col·laboració, hi ha lluites, hi ha assignació de diners, hi ha èxits, hi ha control, hi ha censura... així, es pot establir una analogia entre la vida científica i la vida política.

Analíticament es pot distingir el poder (l'influència sobre la carrera d'un investigador) de l'autoritat (sobre què s'investiga o és significatiu en l'àmbit cognitiu). Però com han posat de relleu molts experts –sociòlegs, filòsofs, historiadors, sicòlegs...–, és molt difícil o impossible delimitar els camps específics de lo social i lo epistèmic en la producció de la ciència. Si combinem poder i autoritat i els àmbits microsòcial i macrosòcial, obtindrem quatre àrees, en una partició més formal que real, però que és útil.

Considerem que les tres teories són científiques, però les desigualtats són quasi insalvables per a la valencianista i l'occitanista: la pressió macrocognitiva i macrosòcial és immensa... i invisible, majoritàriament. ¿Algu podrà preguntar-se si això és així, perquè el catalanisme s'ha convertit en una ortodòxia? Per a mi, per tres raons històriques: hi havia 'apòstols' disposats a predicar el nou evangeli tant en Catalunya com aquí –en la pròpia universitat, que són els centres de pensament i de difusió–, hi havia recursos –els era relativament fàcil publicar, a pesar dels primers anys de censura– i l'institució universitària, en general, com la societat espanyola dels anys 60, estava immersa en un procés de canvi que

estos agents saberen aprofitar, cosa que no pogueren o saberen fer els defensors del valencianisme, o com a mínim, en la mateixa eficàcia, provablement per motivacions extracientífiques.

L'acreditació de l'autoritat epistèmica

De forma reiterada s'ha dit que els autors de la normativa ortogràfica (Normes d'El Puig) no tenien ni idea de filologia, que no eren valencià parlants i que l'objectiu era la destrucció del valencià. Gimeno (2013: 139-140) recorda les titulacions, acreditacions epistèmiques, dels autors i membres de la secció que s'anaren incorporant progressivament i que desconfiraren l'acusació. No serví de res.

I segueix repetint-se la descalificació (Cortés, 2002: 365, 366). Tampoc eren filòlegs Carles Salvador, Enric Valor, Francesc Ferrer, Pompeu Fabra o Josep Lacreu –economista–, cosa que no es va obstaculitzar per a la lloa d'est últim per part de Ferrando (LACREU, 1992: 16).

L'institucionalització del poder en l'àmbit macrosocial: la creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua

A principis del segle, Fabra tutelà el procés de 'reescritura' de les normes ortogràfiques de l'IEC per a us particular dels valencians –les bases de Castello–, ja que no es fiava dels 'filòlegs' i 'llingüistes' d'ací (PÉREZ, 1982: 85-86), i uns decennis més tard, en el dictamen del CVC (13-7-1998) i la creació de la AVL (2-9-1998), la tutela efectiva i publicada fou de Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya.

Pero, l'impuls definitiu al paradigma catalanista en el control macrosocial foren el dictamen del Consell Valencià de Cultura (13-7-1998), que ja contenia elements de la matriu disciplinària (les Normes de Castello), i la posterior llei de creació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (2-9-1998). La constitució es produí anys més tard per les desavenències 'científiques' en l'elecció –política– dels membres.

L'història posterior fou que començaren els intents de quadrar el cercle: triar els acadèmics en majoria de catalanistes sense que es notara, cosa que no podria justificar el PP de cap de les maneres, de cara al seu electorat i també front a una majoria de la societat regnicòla que defenia i defen l'autòctonia de la llengua valenciana. Així, en acabant de tres intents fallits de publicar noms i de que no aplegaren a rams de beneir en estiu del 2000, Nadal del 2000 i març del 2001, a la quarta es produí la vençuda, i el 14 de juny de 2001 la premsa valenciana anunciava l'acord entre els dirigents del PP, Eduardo Zaplana, i del PSOE, Joan Ignasi Pla, si bé l'aprovació de les Corts fou a l'endemà, el 15 de juny del 2001.

Els membres pactats pels dos partits majoritaris, conforme es pot trobar documentat en la premsa d'aquells mesos, foren

designats pel PP	consensuats PP-PSOE	designats pel PSOE
Ascensió Figueres (presidenta)	Alfred Ayza	Rafael Alemany
Artur Ahuir	Juan Gil	Carme Barceló
Ramón Arnau	Soledad González	Verònica Cantó
Xavier Casp	Pere Maria Orts	Jordi Colomina
Ramón Ferrer		Josep Lluís Doménech
Vicente Gascó		Antoni Ferrando
Alfons Vila		Albert Hauf
		Lluís Messeguer
		Josep Palomero
		Honorat Ros

La demostració de quí es l'autoritat es vorà de fet uns quants anys mes tard, en 2016, quan l'IEC aprovà unilateralment canvis ortogràfics que, en juny de 2018, foren acceptats, punt per punt, per l'organisme subordinat de la AVL. I l'adjectivació, en ser sempre subjectiva, respon a la meua comparació de la conducta de les dos institucions, els agrada o no.

En el camp valencianista la sorpresa i el desencant fon enorme (Gómez, 2003: 183-217), de forma especial en saber-se que el deca de la RACV, Xavier Casp, al final havia acceptat integrar-se en una AVL que abans havia criticat sense paliatius. Certament Casp dimití a l'any i poc (10-9-02) i ho argumentà de forma debil i peregrina, per a mi, en una carta pública, però el dany a la coherència del valencianisme estava fet.

Una declaració explosiva

Una de les constants de tots els dictamins referits a l'idioma es que el sintagma 'llengua valenciana' no té significat, perquè no es atre que un geosinonim –com els agrada als acadèmics– de 'llengua catalana'. El buidament semàntic es un fet –convenient– que es produïa en alguns plantejaments sociopolítics convergents (valencianisme i catalanisme) i –necessari– en les conegudes com a 'terceres vies', i del qual ja vaig alertar fa un grapat d'anys (Fontelles, 1997: 11-124).

Derivat de l'acort del 19 de desembre de 2003 en el qual es tornava a afirmar que el nom de llengua valenciana es estatutari però carent d'exclusivitat –no es excloent–, se'n plantejà un atre mes extens en 2004. El document previ provocà un dur enfrontament entre la Generalitat, en mans del PP, i la AVL. Es presentà en desembre, però l'intervenció del Consell i les amenaces conseguiren frenar l'intent momentaneamente. Al remat, calmades les aigües, el dia 9 de febrer de 2005 s'aprovà, per unanimitat, el *Dictamen sobre els principis i els criteris per a la defensa de la denominació i l'entitat del valencià* (*Diario de Valencia*, 11-2-05: 10). Mes de lo mateix.

Les propostes d'estandartisació

La situació en la qual estem es producte de l'estandartisació elàstica policèntrica i convergent, en el català, al qual se subordinaran, en el pas del temps, les

distintes varietats dialectals del ‘catala’, encara que de moment se’ls ompliga la boca en el genuïnisme.

En l’actualitat la disputa, incruenta i silenciosa, està entre els plantejaments catalanistes més ‘alvançat’ –el de la Generalitat Valenciana o el que practiquen en totes les universitats valencianes– i el més ‘retardatari’ –el de la AVLI, formalment, que preconisa un manteniment i defensa de la morfologia i lèxic autoctons–... per a acabar junt als altres... Al mig se situarien les diverses propostes de llengua per als mitjans que han seguit prou ‘tolerants’ en algunes característiques peculiars valencianes, per necessitat comunicativa, perquè el sistema docent no ‘catalanisa’ tan ràpid com ells voldrien (es dir, no aconseguix l’implantació de submodels encaminats a lo que toca)...

Fa ja molts anys que ho explicà un conegut valencià i membre de l’IEC, a l’hora de la planificació s’han de tindre en compte els grans dialectes per a generar adhesió, però estos substandards són provisionals

“en el sentit que l’objectiu final del procés d’estandardització ha d’ésser arribar a un sol estàndard per al conjunt de la comunitat catalanòfona” (Pitarch, 1984: 193).

Més clar, aigua. És el programa que està seguint la AVLI i que requereix de diverses fases per a la consecució de la convergència final; motiu pel qual he dit d’ella que és una ‘pantalla’ (Fontelles, 2018) d’obsolescència programada.

El genuïnisme i l’autoodi

El debat que es produïa a Catalunya sobre el ‘catala heavy’ (dur, cult, selecte, alt, elitista) i el ‘catala light’ (llauger, moll, popular, baix, corrent) també tingué, i té, repercussions en el Regne de València. Fou la controvèrsia entre els ‘cults-uniformistes’ i els ‘populars-genuïnistes’ de finals del segle XX –heretada ja de la renaixença a mitjan del XIX i principis del XX– i que marcà tendència en la Acadèmia Valenciana de la Llengua. Esta corrent de redescobriments moderns de l’exotisme idiomàtic valencià (com quan l’antropòleg entra per primera vegada en el poblat de la tribu i observa i descriu als nadius, les costums, els rituals, l’alimentació, la forma de parlar, la vestimenta... i sobre tot veu que són ‘persones’ i no ‘salvages’), ja es plasmà en el dictamen del Consell Valencià de Cultura sobre la llengua quan apuntava

“L’ens [de referència normativa que s’explicitava a continuació] es basarà en la tradició lexicogràfica i literària i la realitat lingüística genuïna valenciana” (Gómez, 2003: 273).

Les crides a la genuïnitat per part de la AVLI són reiterades des dels primers documents. Per a mi es tracta d’una ideologia redentora, tant dels agents com dels pacients.

El concepte d’autoodi aparegué ben prou, en la primera mitjan del segle XX, de la mà dels psicòlegs Kurt Lewin –que investigà especialment la dinàmica grupal, les relacions dels individus i els conflictes que es generen– i Gordon W. Allport que el definí com el

“sentiment de vergonya que pot tenir algú per posseir les qualitats que menysprea en el seu propi grup, ja siguin aquestes qualitats reals o imaginàries” (Ninyoles, 1969: 97).

Estes característiques, reals o irreal, poden referir-se a aspectes com la forma de relacionar-se, la vestimenta, l'alimentació o la llengua i el subjecte les ha d'infravalorar; habitualment s'acompanya d'una baixa autoestima individual motiu pel qual aspira a imitar una altra conducta o adquirir una nova característica pròpia del grup prestigiat (sigui un cotxe de la marca 'Univers', un cotxe 'Nexus' o unes sabates 'Olarieta'). Este comportament no és 'natural' sinó que s'incardina en unes relacions de poder, ja que

“cal apuntar que les actituds individuals són sempre fruit d'un determinat engranatge politicosocial, d'uns mecanismes de poder que hi són operants” (Joan, 1998: 34).

La baixa autoestima i el complex d'inferioritat són les bases del castellanisme-espanyolisme i del catalanisme-pancatalanisme que hi ha en la societat valenciana actual, en el segle XXI, i probablement d'èpoques passades, en el XX. Però tot açò té també una altra conseqüència i és en l'actitud cap a la varietat individual, sociolectal o dialectal dels parlants (GIMENO, 1998).

Es pot dir d'una altra forma però no més clar, a soles s'ha de substituir en la següent cita “dues llengües” per ‘dos modalitats’ del mateix idioma i tindrem el cas valencià

“Hi ha una interacció directa entre diglòssia interlingüística individual i autoodi. Si no és per un sentiment d'inferioritat, per una manca de lleialtat lingüística, no es podria explicar raonablement la jerarquització lingüística de dues llengües diferents per part d'una persona determinada. Aquest tipus de diglòssia es produeix, doncs, dins el context de la manca d'autoestima” (Joan, 1998: 35).

EL PARADIGMA VALENCIANISTA

Esta teoria explica l'existència del valencià per mig de la continuïtat poblacional i lingüística en les nostres terres –del Senia al Segura–, i mai ha negat l'aportació catalana i aragonesa a la formació cultural, tal vegada l'occitana ha quedat més desdibuixada, però no oculta. Ad estes altures, passades quatre dècades de les primeres idees, és significatiu el nivell d'elaboració en les àrees d'història de la llengua, normativització (la constitució de la AVL –2001– fou un cop duríssim per no dir mortal) i normalització idiomàtiques en la gran quantitat d'obres publicades en la dècada dels 90 i principis del nou segle (si bé la modificació de les normes de la dièresis i dels accents en la RACV –2003– supongué un trencament en la moderna tradició i un partir casi de zero, com la feina del matalafer, fer i desfer), investigació històrica, producció literària i poc més. Sense dubte, la seua importància ha reculat considerablement en l'ús social, en l'obra escrita i en l'aprenentatge (només cal veure les xifres d'alumnes que assisteixen als cursos de llengua que encara fan algunes entitats valencianistes: casi testimonials).

teoria	llengua: continuïtat / discontinuïtat	estatus científic	àmbit explicatiu
valencianista (valencià ≠ català)	continuïsta	científica (te moltes crítiques)	particular / exclusiu (no nega relacions en unes altres varietats idiomàtiques)

L'àmbit es circumscriu al Regne de València, sense negar –excepte alguns casos, crec que irrelevants– possibles i certes relacions en unes altres varietats romaniques. D'ací el caràcter que li assigne: particular –valencià estricte– i exclusiu –unicament dona raó d'un sistema lingüístic–. Per diverses circumstàncies sociohistòriques ha procurat, sobre tot en textos més populars i també en uns altres més tècnics, diferenciar-se del català: com he dit, sense preocupar-se especialment de grups propers o varietats com les occitaniques.

Este paradigma ha patit i patix eixa anatematització a la qual l'ha condemnat el dominant, i de l'expansió del rebuig ja s'han encarregat els seus escolars (estudiants, llicenciats, professors, poder polític i –els difusors per excel·lència– els mitjans de comunicació) i les seues obres (sistema educatiu, sistema meritocràtic, ordre científic, institucions acadèmiques, canals de distribució, sistema de publicacions, assignació de recursos humans i econòmics). Objectivament puc afirmar que compleix els estàndards de científicitat en la major part de les investigacions i publicacions. Algunes de les crítiques 'històriques' que se li han fet estaven dirigides al capítol del lèxic (inclosa en el registre formal de moltes paraules considerades inadequades) i a determinades qüestions morfològiques (fets idiomàtics similars que s'acceptaven en català, es condemnaven i es condenen en valencià), que en l'actualitat –2018– els 'genuïnistes' i la pròpia AVLl estan donant per bones. És un reconeixement implícit –no dit– de que la censura estava basada en l'ideologia i no en argumentacions tècniques.

Un antecedent teòric dels 60 i l'orige 'modern' del plantejament

L'actual plantejament autoctonista de l'idioma s'ha de buscar en l'història recent –per recent me referisc als últims quaranta o cinquanta anys com a molt–. Açò no vol dir que no hi haja precedents, i molt importants, des de principis del segle passat, però se n'escapa del breu repàs d'aquell període històric que fare.

Nomes cite l'obra que Francisco Almela publicà en 1965, *València y su Reino*. Este llibre pareix que fon una resposta, sense menció explícita, als de Joan Fuster *Nosaltres els valencians* (1962), *Poetes, moriscos i capellans* (1962) i *El País Valenciano* (1962). Els tres figuren en la bibliografia, però Fornés opina que es nomes a l'últim al que es referix el nostre autor per la semblança del títol, del tamany, de la tipografia i del contingut (Fornés, 2010: 190).

Per recórrer breument els principals fets i el començament es pot consultar la conferència pronunciada per Simó en l'inauguració del curs 1975-1976 del Centre de Cultura Valenciana, i que es convertí en un llibre (Simó, 2013), i uns altres de Ramos (1978, 1981) que contà en pels i senyals, independent d'unes altres qüestions ideològiques seues, com s'introduí el catalanisme en els diferents àmbits de la vida valenciana en les dècades dels 60 i 70 del segle passat.

Simó situa l'inici, en 1975, en una entrevista a Sanchis en *Mundo Diario* (13-2-1975) a on es mostrava contrari a que l'agregaduria que s'anava a crear en la Facultat de Filosofia i Lletres fora de 'llengua valenciana', perquè opinava que no hi havia una tal cosa distinta a la catalana. Ell respongue en *Levante* (11-3-75) per a aclarir que el Regne de València fon creat per Jaume I, que la denominació més apropiada és 'Regne de València' i que el valencià era una varietat autoctona. La disputa continuà en *Hora 25*, de la cadena SER, i es prolongà en el periòdic *Las Provincias* en el qual (des de març de 1975) es publicaren quatre

artícles de Sanchis “Sobre el parlar romànic valencià abans de Jaume I” i sis del director José Ombuena “Sanchis Guarner y el habla de los mozárabes valencianos”.

D’aquells anys es també el Congrés de Cultura Catalana –CCC– que es presentà en València en abril de 1976 (RAMOS, 1978: 119). La finalitat era el retrobament i conscienciament dels Països Catalans, no només com a identitat idiomàtica o cultural, sinó també com a expressió política i territorial. Les múltiples mencions del terme no deixen lloc als dubtes (RAMOS, 1978: 120). La presentació fou en Barcelona (8-12-76), es calcula que hi hagué uns 30.000 congressistes de les diverses demarcacions i en la taula presidencial estigueren Fuster i Sanchis.

La reacció valencianista

Foren uns anys en que es destapà un catalanisme-pancatalanisme realment fort i puixant. La reacció fou l’aparició d’entitats com el Grup d’Acció Valencianista (1977), València-2000 (1979), l’Associació Cardona Vives de Castello (1982), la reactivació del Centre de Cultura Valenciana (que passà a denominar-se Acadèmia de Cultura Valenciana i posteriorment rebé el títol de ‘real’), o els canvis i recanvis produïts en la centenària societat de Lo Rat Penat a finals dels setanta i principis dels vuitanta. És l’etapa coneguda com a ‘Batalla de València’. És l’època del sorgiment de partits declaradament autonomistes o regionalistes com Unió Regional Valenciana (1977) que, a raïl del congrés de 1979, s’escindí en dos, un més nacionalista, Esquerra Nacionalista Valenciana, i un altre de caràcter regionalista, Unió Valenciana (1982), i que marcaren un abans i un en acabant en el moviment idiomàtic-cultural. L’obtenció de representació política en el Congrés, en el Senat i en les Corts Valencianes inauguraren el període d’esplendor d’aquesta teoria-paradigma gràcies al suport popular, econòmic, institucional i d’alguns mitjans de comunicació –*Las Provincias*–. La part negativa fou que quan es perdé el poder polític, els àmbits cultural i civicosocial caigueren, segons la meua opinió, en un pou sense fons en el qual estem. I ademés, en honorables excepcions, practicaren un seguidisme de la política del PP.

Estat actual de la teoria

En el principi dels estudis més tècnics està la teoria de Sanchis. La nostra llengua hauria seguit portada durant la conquesta en el segle XIII, si bé s’haurien produït llaugeres modificacions per efecte del substrat prerromà –iberic– i romànic –mossarab–. No hi hauria problema en acceptar el plantejament si no sostinguera simultàniament que la mossaràbia valenciana era poc menys que irrellevant i que este parlar romànic era molt diferent de la nova varietat transplantada.

En acabant es plantejà una acció combinada entre romanisació (consolidada / escassa o mediatizada), arabisació (penetrant / superficial) i substrat prerromà (intervinent / inactiu) feta per Badia (1984). L’hipòtesis és aplicable al català estrictament oriental i occidental, però és extensible al valencià i mallorquí. De forma resumida, hi ha una bicefalia d’origen, des del principi; en les regions ben romanitzades i que tingueren una arabisació escassa o de curta durada, en un substrat prerromà emmudit, apareix el català oriental (mes o manco la Catalunya vella); mentre que en les àrees d’escassa romanisació, que foren arabitzades de forma intensa, en un substrat prerromà actiu, es dona el català occidental (mes o manco la Catalunya nova) (Badia, 1991: 194-201).

Esta teoria fou criticada perquè

“dista molt de ser satisfactòria per a explicar la subagrupació dialectal del català del curs inferior de l’Ebre, de València i de les Balears [i en el cas valencià] parteix d’una interpretació acrítica del Llibre del Repartiment de València (1236-1245), i perquè, d’altra banda, considera les dades que se’n dedueixen excessivament determinants en l’aspecte lingüístic i dialectal [perquè la repoblació] s’estén al llarg de tota l’Edat Mitjana, en la qual tingueren un important protagonisme demogràfic els catalano-occidentals” (Ferrando i Nicolás, 1993: 55-56).

En la nova estructura poblacional no només contenen els procedents de la Catalunya nova i d’Aragó, sinó també els que vingueren de zones ultrapirinenques i que ja es troben mencionats en els *Llibres del repartiment* (Martinis, 2010). Es poden documentar grups minoritaris de gent

“de Montpeller i tot Occitània, de Navarra i de Castella, en quantitats diferents, però sempre en una proporció marginal respecte als immigrants catalans i aragonesos [...] No hi ha, doncs, una «València occitana» ni d’altres orígens «foscos» o «amagats»” (Guinot, 1999, volum I, 241).

En mig d’estes apareix (si bé no és el primer en formular-la) i es consolida teòricament –en els 80 i 90– la proposta continuista del valencià, com a una llengua originada i evolucionada en el nostre solar actual, derivada del llatí i parlada baix la dominació musulmana fins que es fongué en les modalitats que portaven els conquistadors del regne. Des d’un treball seminal titulat *Mossarabisme i substrat*, de 1986, Peñarroja no ha parat fins al dia de hui d’aportar documentació rellevant –que els contraopinants encara no han pogut dir en un sol cas que siga incorrecta o falsa– (1987, 1989, 1990...), referida a la caracterització del romanç que hi havia en terres valencianes –com en unes altres parts de l’estat– i de la pervivència d’una població hispanorromana, que és la que mantindria, no únicament, una llengua derivada del llatí. I es fa la pregunta inevitable

“¿en qué medida dejó sentir su influjo la población mozárabe al integrarse en el nuevo Reino de 1238? Creo que en la suficiente para consolidar el peso del habla románica, compartida por la población islamizada” (PEÑARROJA, 1993: 297),

i per a transferir elements culturals estranys al dret aragonès i català –com l’escreix, l’eixovar o l’any de plor– i per a constituir en pocs decennis una consciència diferencial dels conquistadors.

Representà una revolució en les concepcions tradicionals i establides, i un canvi de paradigma. Per esta raó ha patit, i hem patit, les més diverses descalificacions i silencis (en diverses ocasions, el catalanisme dominant ha respost en actuacions d’ordre macrocognitiu i macrosocial: llibres o publicacions col·lectives d’experts contra la nova proposta).

Els plantejaments historic-idiomàtics

A l’hora de caracteritzar eixa varietat romànica s’ha de tindre present el seu univers o població que és el conjunt de sers o objectes que es vol estudiar o investigar i del qual només s’analitzarà una part, la mostra. Esta es defineix com a una fracció representativa del tot. Hi ha ocasions en que la selecció es fa sense ordre i nos trobem en lo que es denomina mostreig erràtic o circumstancial que, obviament, limita l’extensió dels resultats.

Quan es parla de les característiques de la varietat romànica denominada 'mossarap' es partix d'una sèrie de fets medievals (documents diversos) o moderns (lexic conservat) per a poder generalisar còm era aquella.

L'identificació realitzada, en general i sens oposició, del mossarap de la Catalunya meridional –Tortosa– en la llengua romànica autoctona de la Catalunya vella va ser fonamentada empíricament per Samuel Gili en el treball *Notas sobre el mozárabe de la Baja Cataluña*, en 1953, a on s'analisa una vintena de noms pertanyents a dos documents de la segona mitat del segle XII, per a concloure la similitud del mossarap de Tortosa en la llengua romànica del nord-est peninsular. A partir d'ahi la teoria s'ha estès i s'ha consolidat com coneixement comprovat.

Aplicant un inductivisme ingenu com a metodologia científica (els exemples estan alfarrassats, no serà la sifra exacta però sí l'apreciació de major i menor quantitat)

- 1) si una vintena de paraules permet fer una determinada afirmació sobre la similitud de varietats (cas de Gili)
- 2) si uns quants centenars de termes també autoritzen a fer inferències sobre eixa llengua mossarap de València (cas d'Álvaro Galmés; encara que globalment en porta vora 4000)
- 3) si uns 1500 exemples analitzats són suficients per a descriure eix idioma romànic de València (cas de Sanchis)
- 4) si 2 i 3 –mes importants numèricament que 1– asseguren que la llengua anterior i posterior a la reconquesta són diferents, seguint la mateixa metodologia i donat que la generalització poblacional i situacional –vàlida externa– es veu afectada negativament quant menor es la mostra i les fonts analitzades
- 5) si ara tenim que les fonts són més abundants, la procedència d'estes es més variada i la casuística –mostra– es considerablement superior –aproximadament 3500 termes– (cas de Peñarroja)
- 6) haurem de creure –afirmació de baix nivell– que la descripció de la realitat conflictiva –perquè hi havia diverses explicacions oposades– conforme la presenta Peñarroja és molt més completa i exacta que la dels altres autors citats, i que les seues afirmacions seran –necessàriament– més vàlides si nos atenem estrictament ad estes variables que –està comprovat– incidixen en els resultats finals de qualsevol estudi empíric que es realitze.

Caracterisació de la parla prejaumina

Les discrepàncies estan en el còm eren i fins a quàn duraren les modalitats prejaumines. Se sap que les comunitats de 'mossaraps' (simplement hispans que parlaven romanç) perduraren en alguns casos fins a la conquesta dels territoris i foren absorbits pels nous pobladors; aixina ocorregué en algunes regions de Portugal, en zones de Castella i també en la zona de l'Ebre. Però, i aci es trenca el relat, no passà lo mateix en les mossarabies ni en els parlants en terres valencianes.

Respecte a còm era, els qui realment han investigat les fonts –tant Galmés com Sanchis– l'han caracteritzat genèricament com a arcaïcant i fonamentalment diferent a les modalitats importades del nord (català i aragonès); mentres que Peñarroja ha mostrat i demostrat que no era aixina i que la varietat neollatina era

‘moderna’ en recialles ‘antigues’ (com no podia ser d’una altra manera en l’època de la qual estem parlant).

La base està en la continuïtat idiomàtica des del llatí a la conquesta cristiana. És la tesis defesa per Peñarroja en la seua ampla i documentadíssima (no són adjectius gratuïts) producció, al meu entendre, molt superior als contraopinants.

L’epistemologia

Des de la sociolingüística o la psicologia destaquen les aportacions de Lanuza (1983, 1992, 1997, 2001a, 2001b...), Voss (2003) o Lledó (2009), que no són atres que la trasllació i aplicació dels coneixements establits al cas valencià. Fonamentalment apunten en la direcció que inclús en el cas de que el valencià fora un dialecte consecutiu del català, epistemicament no hi ha cap d’obstacul en que esta varietat siga promocionada a la consideració de llengua (o si es preferix a la de ‘semillengua’).

La consciència idiomàtica

La verdadera fragmentació de l’espai romànic començà quan les diferències en els diversos llatins de l’imperi es feren majors i es constituï paulatinament una consciència de que el llatí ja no era la norma de referència, sino una cosa distinta. No ocorregué de la nit al matí, sino gradualment, durant dècades i segles. Esta expressió de la diferència, en els primers moments del pas de l’oralitat a l’escriptura, prengué cos en els ‘errors’ –coincidentes en lo que sera ‘norma’ en acabant– i es va conformar la distinció –vertical– entre lo que era i no era ‘llatí’, que rebe variats apelatius: romanç pla, cristianesc, vulgar, llengua materna... Sera més tart, igual aci que en uns atres territoris, quan es produï l’atre proces de constitució –horisontal–, aixina, els parlants anaven prenent consciència de la comunitat idiomàtica, de pertanyença, per oposició a uns atres grups o comunitats properes en l’espai –es com l’aparició del ‘yo’ front al ‘atre’–, es com construïm l’identitat, per contrast.

En general es pot dir que en els segles XIV i XV eclosiona este sentiment de diferència front a unes atres varietats i de pertanyença a una comunitat, llingüística i nacional, en Europa (Burke, 2006; Sánchez, 2012) i per a la particular valenciana (Ferrando, 1980; Gómez, 1991; Ruiz, Sanz i Solé, 1999).

Açò val a nivell general, entre el llatí i els romanços. En concret, pendre ‘consciència de’ enllaça en els límits borrosos, teoricotècnics, de distinguir llengua de dialecte.

Es el filosof Bunge el que planteja la possibilitat de dividir l’ambit epistemic entre ciències i semiciències en les quals la distinció es qüestió de grau, quantitativa (Bunge, 1989: 29-30). Esta idea –com la d’establir una categoria intermija de ‘planetes nanos’– podria ser molt útil en la llingüística. A banda dels ‘idiomes’ –que són manifestament ‘diferents’ dels propis–, també cabria el ‘gris’ i tindriem ‘semillengües’: aquelles que no són tan ‘diferents’ de les veïnes, pero no són subordinades, i que ocasionen tants maldecaps als experts i als natis; valdria per al cas del valencià vist des de la perspectiva de ‘dialecte consecutiu del català’.

El nom de la llengua i la pragmàtica

L’enfrontament entre paradigmes rivals ha motivat al catalanisme a subrallar els exemples que identifiquen en lo valencià en lo català (be siga en les

manifestacions artístiques, com en les idiomàtiques, les identitàries, les institucionals o les paisagístiques). De forma especial, en les mencions de la varietat parlada en el nostre territori; quan apareix ‘vulgar valenciana’, ‘llengua valenciana’, ‘el nostre idioma valencià’, ‘romanç valencià’ o qualsevol altra similar, se l’ha infravalorada fins a l’extrem de dir que són expressions buides o com a molt, producte d’un sentiment particularista, atribuïnt-li un contingut mínim, però no diferencial.

Intentare explicar totes estes divergències des de la pragmàtica i el principi de cooperació conversacional-comunicatiu, el qual es deglossa en quatre màximes: qualitat (lo que es diu es cert, no s’ha d’afirmar lo que es dubtos o mentira), quantitat (s’haurà d’informar tant com siga necessari i no s’ha de ser innecessàriament informatiu), relació / pertinença (les contribucions hauran de ser pertinents a l’objectiu de l’intercanvi) i manera / modalitat (s’ha de ser clar, ordenat, breu i fogir de l’ambigüetat i de l’obscuritat). Hi ha hagut crítiques que consideren que no es tracta de regles normatives sino condicions de possibilitat (Caron, 1989: 107-109).

D’esta manera, yo proponc que tots els casos en que apareix una referència idiomàtica a la nostra llengua, aci o fora, siga entesa sense ‘explicacions asimètriques’; seria raonable acordar que els autors de les expressions estan dient lo que volen dir i no una altra cosa.

Si trobem que Gaspar Antist afirma que sant Vicent predicava en català, es que predicava en ‘català’, en este cas ho explicita (perque se semblen molt), però inclús en el cas de que no es faça, implica que identifica les dos varietats. Açò val per a les denominacions de valencià i de llemosí... estiguen o no encertades o equivocades.

Les traduccions i les ‘consciències’

Es el propi Sanchis qui fa la següent observació

“El nom de la llengua autòctona solen esmentar-lo tots els llibres que eren traduccions d’una altra llengua, i s’observa que els traductors dels segles XV i XVI anomenen clarament valenciana la llengua de la seua època” (Sanchis, 1985: 35).

La metodologia científica exigix que quan es tracte un mateix fenomen se li done una explicació semblant si no hi ha unes altres variables intervinents manifestes, es lo que se sol dir simetria explicativa. Per eixemple, si les festes del foc cristianisades de València són la traducció d’una tradició antiquíssima, la mateixa justificació es donarà per a les ‘festes del foc de Galícia’ (si no hi ha una altra variable que modifique la consideració); no pot hi haure disparitat.

U dels autors que els ha portats de cap es el català Joan Bonllabi,

“També esmenta el valencià popular coetani diferenciant-lo de l’antiga llengua clàssica, el prevere català Joan Bonllabi (o Malbech), primer editor a València (1521) del Blanquerna compost en el segle XIII pel mallorquí Ramon Llull; Bonllabi diu haver-lo «traduït y corregit ara novament dels primers originals, y estampat en llengua valenciana»” (Sanchis, 1985: 37).

L’importància d’esta edició feta pel canonge Bonllabi es doble: perquè documenta el terme llengua llemosina –de la qual es fa el trasllat–, i perquè afirma, en el títol, “Traduït y corregit ara novament dels primers originals y estampat en llengua

Valenciana” i que repeteix en el proemi. No cal ‘interpretar’, Bonlabi diu lo que hi ha escrit, i no es lo que assegura Ferrando (que variaven el nom en funció dels lectors). Es una persona que nos està explicitant que ha traduït una obra de l’original llemosí a la llengua valenciana i es disculpa perquè no es

“docte ni menys llimat en dita llengua valenciana com sia a mi peregrina i estrangera” (Costa, 2002: 109).

Es en este mateix marc pragmàtic de ‘disculpa’ –i no de ‘queixa’– a on afirma els escassos resultats obtinguts: “los despoderats y flachs treballs del meu debil ingeni y poch saber, que en companyia dell se son posats traduintlo en esta llengua valenciana bastarda en que està”. Opine que no hi ha mostra de disgust per realitzar el treball (Ferrando, 1980: 122-123), sino que es lamenta perquè són les limitacions personals –un recurs retòric a la modestia, pot ser– i que no era sa llengua materna les que han ocasionat “en esta llengua valenciana bastarda en que està”, com també afirma Costa (2002: 109). El principi de simplicitat nos recomana triar aquella explicació causal més senzilla... la disculpa –pareix el marc més ‘natural’ del text– front a una més complicada... el disgust.

Bernardi Vallmanya fon un insigne escriptor i traductor del XV, secretari del comte d’Oliva i participà, com a poeta, en el primer llibre imprès en Espanya, *Les trobes en laors de la Verge Maria*, en 1474.

En el colofó de l’obra *Cordial del anima* escriu

“Font [fon/fonc] traduït la present obra intitulada Cordial del anima, de vulgar lengua castellana en stil de valenciana prosa” (Alminyana, 1981: 154).

L’edició es feu en València, en 1495. En una altra peça seua publicada també en València, en 1495, en l’última pàgina reitera la denominació

“A honor laor y gloria dela immensa trinitat fon traduhida aquesta sancta revelacio del benaventurat apostol sanct Pau, de vulgar ydioma castella en valenciana prosa” (Alminyana, 1981: 154).

No hi ha justificació metodològica al canvi de regles de joc –aplicar dos criteris diferents– en la mateixa frase

vulgar lengua castellana	en stil de valenciana prosa
vulgar ydioma castella	en valenciana prosa
= llengua	≠ llengua

Es dir, en la primera part del fragment dels dos casos el concepte expressat es ‘idioma’, mentre que en la segona part el nostre autor està oponent ‘estil’, ja que no es atre més que l’obra d’un valencià (Pazos, 2004: 143), o bé un estil artificios o una manera cultista que tenim de designar la llengua pròpia (Ferrando i Nicolás, 1993: 96). Absurt.

Sense motiu aparent l’emissor –Vallmanya– trenca la màxima de relació (la contribució ha de ser pertinent a l’objectiu de l’intercanvi), perquè quan explica quines són les varietats intervinents en la traducció, en el cas del castellà m’està dient la veritat, mentre que en l’altre –el valencià– no. Està comparant una llengua inicial en un ‘estil’, una ‘localització’ final o una ‘expressió retòrica’ (¿?). Els diferents significants són conceptualment equivalents.

El letal pas de la RACV i l’irrellevància absoluta

De l’institucionalització inicial de principis dels 80 –reconeixement oficial de les normes de la RACV per la Comissió Mixta de Billingüisme– i l’ús que es feu

durant la següent dècada en àrees del govern regional, provincial o en ajuntaments i organismes que dirigia Unió Valenciana, es passà a una situació radicalment distinta a principis del 2000. Al declivi del valencianisme polític, l'acompanyà el cultural que, a més, entrà en una deriva per un canvi ortogràfic mínim, però innecessari en 2003 (Moreno, 2017: 105). L'objectiu proclamat que tenien estos canvis ortogràfics d'ampliar els lectors i l'adhesió... s'ha vist i s'ha comprovat que eren irrealistes o una mentida... el resultat ha seguit el mateix: un fracàs.

La revista *Lletraferit*, incitadora última de les modificacions, tirà pel carril del mig i en gener de 2003 canvià d'accentuació abans de l'aprovació per part de la RACV. Ara està en mans del catalanisme. I una part dels promotors, al 'sol' de l'oficialisme catalanista.

EL PARADIGMA OCCITANISTE

Mentres que les anteriors hipòtesis són excloents en quant a l'origen del valencià, esta es englobadora. Li he assignat la condició de general perquè no redueix el seu àmbit explicatiu al valencià o al català, sinó que s'estén al grup de varietats entre les quals és possible un cert grau d'intercomprensió i que el seu difusor – Lluís Fornés – ha qualificat de 'diasistema occitano-romànic' (prenint-la d'uns altres autors); l'inclusivitat li ve perquè preten ser un marc per a les tres varietats idiomàtiques o llengües. S'ha de destacar molt que l'intenció explicativa és ampliar el camp d'investigació i situar l'objecte que estudia

“la llengua valenciana, en el seu marc natural i històric, aquell que va de Llemotges a Alacant i des de Bordeus a l'Alguer. Queden, per tant, inclosos els dos models anteriors [valencianista-continuista i catalanista-rupturista].” (Fornés, 1994: 59).

Més explícit i clar és el següent fragment sobre l'estatut de les varietats que englobaria eixes diasistema occitanorromànic

“Dins del sistema lingüístic d'oc hi ha el valencià, el gascó, el mallorquí, el provençal, el català, el llemosí, etc. i el llenguadocià, anomenat també amb tota lògica, occità central. Si es vol es poden anomenar llengües –i en base als interessos polítics així es fa– però [sic] també es poden anomenar de més maneres. La realitat és la que és, es fan les interpretacions que es fan sobre ella, i, per tant, la llengua valenciana és, una llengua que té tot el dret a ser tan autònoma com la catalana, la provençal, la gascona, o qualsevol altra del mateix sistema (llegiu diasistema si vos ve millor).” (Fornés, 1995: 150).

És un plantejament rupturista perquè l'actual valencià és importat

“La llengua que es va imposar i va prevaldre a València [sic] no fon simplement la dels repobladors sinó la de la Cort de Jaume I, la qual com hem vist parlava «llengua de Provença i de Limós [»]. I s'imposà per dret. I també per la lògica imitació dels seus súbdits ja

teoria	llengua: continuitat / discontinuitat	estatus científic	àmbit explicatiu
occitanista (valencià, català i occità formen un diasistema)	rupturista	científica (hi ha opinions diverses)	general / inclusiu (intenta explicar totes les relacions)

foren d'origen mossàrab –dels quals no es coneix creació literària–, jueu, català, aragonés o ics [...] En aquells moments històrics, i per raons òbvies, no s'imposà ni la cultura mossàrab ni la catalana ni la jueva ni l'aragonesa sinó la que imperava en aquell moment, la dels trobadors, la de la Cort del rei Jaume I.” (Fornés, 1995: 149).

Per una banda, i crec coincidir en l'autor, he d'afegir que l'aportació més significativa es el canvi de marc teòric, un aspecte que té grans repercussions científiques a l'hora de valorar-la i de determinar l'importància de la proposta (Fontelles, 1998). Per una altra, en l'àrea social, com a contribució al debat, l'hipòtesis encara no ha explicat la qüestió de l'origen de les distintes varietats lingüístiques que engloba, les seues relacions (¿còmo es concreta eixa autonomia dins del diàstema mencionat en la cita anterior?) i l'estructuració del camp.

Se la pot considerar científica, encara que el suport teòric o les proves puguin ser de major o menor entitat, o tinguen més o manco valor. Els responsables de l'ortodòxia epistèmica, de l'ordre científic institucionalitzat –el paradigma catalanista–, pareix que el 'toleren' perquè no trenca l'unió visible –l'ortografia– en el català i es manté fonamentalment en el debat de les idees. Únicament hi ha hagut (crec) algunes referències en articles apareguts en diaris de València ciutat i alguna descalificació genèrica de 'no experts' com la negació següent

“Ni mossàrabs, ni occitans, doncs, només una aportació significativa d'aragonesos, segons el lloc i les èpoques, i sobretot una massa de repobladors catalans que constituïren la base demogràfica i lingüística del poble valencià” (Ricard Pérez, en el proleg de Guinot, 1999).

Es cert que en son dia, en els primers temps de l'organització de la teoria catalanista moderna, en Catalunya ja es plantejà la possible vinculació o relació en les terres provençals. El debat es tancà en una mostra d'autoritat col·legial, en el manifest “Desviacions en els conceptes de llengua i pàtria”, de 1934, i firmat, entre uns altres, per Pompeu Fabra, Ramon Aramon, Josep Maria Capdevila, Josep Maria de Casacuberta, Joan Coromines o Antoni Rovira. En el text es diuen moltes coses, només en destacaré aquí una

“Altrament, hi ha una raó científica que s'oposa a aquestes teories occitanistes. Avui la lingüística afirma que el català i la llengua d'oc – coneguda per tots els romanistes amb el nom de provençal – són dues llengües diferents, constitueixen dos grups lingüístics a part [...] Alguna de les varietats del provençal és, certament, de fàcil comprensió per a un català mitjanament il·lustrat, però això no vol dir pas identitat de llengua.” (La Veu de Catalunya, maig de 1934).

Els inicis i el desenvolupament posterior

L'anunci programàtic de la teoria el podem trobar de forma prou extensa en un article de 1994 (Fornés, 1994: 57-105). Com qualsevol paradigma, allí explica que

“oferix un model nou d'entendre les qüestions lingüístiques, un model basat en la reestructuració perspicaç del model, o models anteriors” (Fornés, 1994: 58).

El nucli del programa d'investigació s'estructura en torn al diàstema occitanorromànic, per això presenta alguns elements comuns a les dos varietats i fa la següent comparança

“La por a la independència de la llengua valenciana ha enterbolit la perspectiva de l’anàlisi de les qüestions lingüístiques. Si hem dit que dubtem de la independència del català –de la modalitat lingüística catalana– respecte de la llengua occitana, queda clar que tampoc podem entendre la independència de la llengua valenciana –de la modalitat lingüística valenciana–. L’entendem autònoma dins del conjunt d’Oc” (Fornés, 1994: 70).

Esta concepció ontològica de l’objecte es la que jo també he utilitzat en ocasions –front al terme ‘independent’, que no es ‘real’– i que enllaça en les característiques definidores utilitzades per la sociolingüística per a classificar les distintes parles.

El nom de la llengua

Com ja he dit, el paradigma occitanista no té problema en la denominació de la varietat autoctona

“La llengua valenciana anomenada així pels clàssics del Segle d’Or i per la Llei d’Ús en el seu Preàmbul II i VII, és una modalitat lingüística autònoma que pertany al diasistema occitano-romà, com el català, el llenguadocià, el provençal, el gascó, el llemosí, etc. I que, com el català i a diferència de les modalitats nordpirinenques, té un organisme oficial, l’Acadèmia Valenciana de la Llengua, encarregada de determinar la seua normativa oficial i d’impulsar el seu ús social” (Fornés, 2010: 310).

Pot ser que se me n’haja passat per alt, però no remarca massa que hi ha una tradició documental-literària migeval i moderna que denomina ‘llemosí’ al valencià i que situa en Llemoges l’orige idiomàtic.

Al paradigma catalanista no li ha fet gens ni miqueta de gràcia mai. Aixina

“Una llengua que molts catalans s’han entestat en anomenar «llemosí», fet absurd si considerem que llemosí és el gentilici de la ciutat de Llemotges, on nasqueren molts trobadors” (Pazos, 2004: 85).

l’estè ‘absurt’ s’estengué a partir del segle XV

“trobarem el mite fal·laç de la denominació del català com a llengua llemosina, tot considerant-lo dialecte occità, un mite fals que té la seva justificació en les estretes relacions d’ambdues col·lectivitats i sobretot en la importància de la llengua d’oc com a primera llengua poètica romànica.” (PAZOS, 2004: 85).

L’AMBIT SICOSOCIAL VALENCIANISTE

L’àrea cultural està feta un desastre, alguna cosa hi ha (alguns projectes audiovisuals, una distribuïdora de llibres... necessària, un parell o tres d’editorials, ni ombra de lo que hi havia; alguns autors que intenten escriure de coses distintes a poesia, llibrets de falla i florilegis varis...).

L’esfera cívica és irrellevant (Grup d’Acció Valencianista, Lo Rat Penat, Real Acadèmia de Cultura Valenciana –en cicles de conferències ‘galàctiques’–, Institut d’Estudis Valencians, Rògle Constantí Llobart...–), en poques iniciatives i escassa coordinació en lo que queda i, com sempre, en el ganivet en la mà.

L’àmbit polític és un desgavell i cada dia que passa naix un nou partit que intenta resoldre els problemes i que va a aglutinar tot el ‘valencianisme’ (els últims resultats electorals dels comicis europeus, estatals, autonòmics i locals, en maig i abril de 2019, desastrosos).

Sempre he defes l'interrelació de les àrees de la vida humana (per açò no m'he cregut mai lo de que hem de separar la llengua de la política, era i es impossible) i que si volíem ser alguna cosa, el valencianisme havia d'obrir els ulls i les orelles i des d'eixa perspectiva d'interconnexió –ara dita 'transversalitat'– treballar i crear un espai propi perquè –ho dire per milèsima volta– el lloc te l'has de treballar, i sent com son i fent lo que fan difícilment surarém.

Se'ns menjaran per un garro –per a ser exactes, se'ns han menjat– i encara estarem creent que els polítics que nos han afontat en la misèria nos salvaran – ara si, ara va de bo–, encara estarem en que 'ad eixos que no accentuen, ni aigua' –els catalanistes no ho farien millor–, encara estarem en que si nos pareguem als altres nos ho perdonaran –i els homosexuals que es facen heteros ¿no?, i els coixos que no ixquen de casa ¿veritat?–, encara creurem que defensar la desalació per a 'descansar' als rius es d'esquerres, o que l'economia circular es de comunistes...

Oblidant i despreciant l'història, en complexos sobre el qué diran i en personalismes no es va a cap de lloc, si be opine que qui aixina es comporta sap a ón va...perfectament.

De totes les maneres, el problema es que igual no hi ha temps.

BIBLIOGRAFIA CITADA

- ALMINYANA, Josep: *Crit de la llengua*. València, València-2000, 1981.
- BADIA, Antoni: “L’origen de la llengua catalana”, en Joan FUSTER et alii: *Els Països Catalans: un debat obert*. València, Tres i Quatre, 1984, pp. 95-137.
- *La formació de la llengua catalana*. Barcelona, Abadia de Montserrat, 1991².
- BUNGE, Mario: *Seudociència e ideologia*. Madrid, Alianza, 1989.
- BURKE, Peter: *Lenguas y comunidades en la Europa moderna*. Madrid, Akal, 2006.
- CABANES, María Desamparados: “Utilitat i utilisacio de l’antroponimia. Unes reflexions en veu alta”, en *Revista de Filologia Valenciana*, numero 8 (València, 2001), pp. 43-59.
- CARON, Jean: *Las regulaciones del discurso*. Madrid, Gredos, 1989.
- COROMINES, Joan: *El que s’ha de saber de la llengua catalana*. Mallorca, Editorial Moll, 1995¹¹.
- CORTÉS, Santi: *Manuel Sanchis Guarnier (1911-1981). Una vida per al diàleg*. València / Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Abadia de Montserrat, 2002 (reimpressió 2013).
- COSTA, Joan: “La denominació de llemosina per a la llengua valenciana”, en *Revista de Filologia Valenciana*, numero 9 (València, 2002), pp. 107-130.
- FERRANDO, Antoni: *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València, Universitat de València, 1980.
- FERRANDO Antoni i NICOLÁS, Miquel: *Panorama d’història de la llengua*. València, Tàndem, 1993.
- Fontelles, Antoni: *Societat, ciència i idioma valencià*. València, Lo Rat Penat, 1997.
- (1998 [1996]), «El conjunt occitano-romanic: implicacions socials, polítiques i culturals», en *Actes du V^o Congrès international de l’Association Internationale d’Études Occitanes / Toulouse à la croisée des cultures*, vol. II, 725-737 (edició de GOURC, Jacques i PIC, François), Pau, Association Internationale d’Études Occitanes.
- “¡Que la disolguen! (l’Acadèmia Valenciana de la Llengua)”, sèrie de set articles publicats en la uep d’Accio Nacionalista Valenciana, en juliol-agost de 2018
- I (25-7-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-i-antoni-fontelles>
- II (27-7-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-ii-antoni-fontelles>
- III (30-7-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-iii-antoni-fontelles>
- IV (2-8-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-iv-antoni-fontelles>
- V (5-8-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-v-antoni-fontelles>
- VI (8-8-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-vi-antoni-fontelles>
- VII (11-8-18) <http://www.accionacionalistavalenciana.com/que-la-disolguen-lacademia-valenciana-de-la-llengua-i-vii-antoni-fontelles>

- FORNÉS, Lluís: "La llengua valenciana", en *Aula de Humanidades y Ciencias. Serie filològica*, número 13 (València, 1994), pp. 57-105.
- *La València occitana*. València, Ajuntament de València, 1995.
- *La llengua valenciana i el diasistema occitano-romànic*, València, Oc-València. Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica, 2010.
- GIMENO, Manuel: *El lexic valencià proscrit a través dels classics*. València, Lo Rat Penat / Institut Valencià de la Joventut, 1998.
- "Normes d'El Puig: genesis i unes atres qüestions", en Ricart PLA: *Normes d'El Puig. XXX Aniversari*. València, Mosseguello, 2013, pp. 129-151.
- GÓMEZ, José Vicente: "La transició del mundo musulmán al cristiano en el Reino de Valencia", en *Aula de Humanidades y Ciencias. Serie Històrica*, número 8 (dos volums), (València, 1991).
- *El valencià, el dictamen de la llengua i l'AVLL*. València, Real Academia de Cultura Valenciana, 2003.
- GUINOT, Enric: *Els fundadors del Regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*. (Dos volums), València, Tres i Quatre, 1999.
- JOAN, Bernat: *Un espai per a una llengua*. València / Barcelona, 3i4, 1998.
- LACREU, Josep: *Manual d'ús de l'estàndard oral*. València, Universitat de València, 1992².
- LANUZA, Chimo: *Valencià ¿llengua o dialecte? (Una aproximació des de la sociolingüística)*. València, Lo Rat Penat, 1983.
- *Del prestigi de la llengua*. València, Lo Rat Penat, 1992.
- "Sentit comú: dos casos paradigmàtics", en *Cresol*, número 5 (València, 1997), pp. 35-43.
- "La situació diglossica del valencià front a les llengües veïnes", en *Cresol Lliterari*, número 5 (València, 2001a), pp. 31-51,
- *Socioobstacles de la llengua valenciana*. València, Acció Bibliogràfica Valenciana / Rògle Cultural Valencianista, 2001b.
- LLEDÓ, Miquel Àngel: *Fonaments científics de la Llengua Valenciana*, València, Lo Rat Penat, 2009.
- MARTINIS, Joan: *València, terra d'òc. Les migracions occitanes al Regne de València*. València, Oc-València. Centre Internacional de Recerca i Documentació Científica, 2010.
- MORENO, Juli: *Ortografies valencianes, de Josep Nebot a les Normes del Puig*. València, Mosseguello, 2017.
- NINYOLES, Rafael: *Conflicte lingüístic valencià. Substitució lingüística i ideologies diglossiques*. Barcelona, Edicions 62, 1969.
- PAZOS, Maria Lluïsa: *Història de la llengua catalana dels orígens al segle XV*. Barcelona, La Busca, 2004.
- PEÑARROJA, Leopoldo: "Mossarabisme i substrat. Crítica retrospectiva", en *Aula de Humanidades y Ciencias. Serie filològica*, número 2 (València, 1987), pp. 55-84.
- "El mossarap de València i la romanitat de l'Espanya Islàmica: estat de l'investigació", en Pedro CHALMETA: *En torno al 750 aniversario. Antecedentes y consecuencias de la conquista de Valencia*. Volum I. València, Consell Valencià de Cultura, 1989, pp. 199-225.
- *El mozárabe de Valencia. Nuevas cuestiones de fonología mozárabe*. Madrid, Gredos, 1990.

— *Cristianos bajo el islam. Los mozárabes hasta la reconquista de Valencia*. Madrid, Gredos, 1993.

PÉREZ, Francesc: *Les Normes de Castelló*, Valencia, Eliseu Climent, 1982.

PÉREZ, Ana Rosa: “Modelos de cambio científico”, en C. Ulises MOULINES (ed.): *La ciencia: estructura y desarrollo*. Madrid, Trotta / Consejo Superior de Investigaciones Científicas / Sociedad Estatal Quinto Centenario, 1993, pp. 181-202.

PITARCH, Vicent: “L'estàndard català: entrebancs i peremptorietat”, en Joan FUSTER et alii: *Els Països Catalans: un debat obert*. Valencia, Tres i Quatre, 1984, pp. 181-198.

RAMOS, Vicente: *Pancatalanismo entre valencianos*. Valencia, s. e., 1978².

— *De Albiñana a Monsonís (agonía del pueblo valenciano)*. Valencia, Ediciones Novecientos, 1981.

RUIZ, Francesc, SANZ, Rosa, i SOLÉ, Jordi: *Història social i política de la llengua catalana*. Valencia, 3i4, 1999³.

SÁNCHEZ, Juan Pedro (ed.): *Oralidad y escritura en la Edad Media hispánica*. Valencia, Universitat de Neuchâtel / Tirant Humanidades, 2012.

SANCHIS, Manuel: *Aproximació a la història de la llengua catalana*. Estella, Salvat, 1980.

— *La llengua dels valencians*. Valencia, 3 i 4, 1985¹⁰.

SIMÓ, Vicente Luis: *¿Valenciano o catalán?*. Valencia, Real Acadèmia de Cultura Valenciana, 2013², (es una reedició facsimil de la de 1975, Valencia, s. e.; porta un prolec de Leopoldo Peñarroja: «La qüestió valenciana. Mig segle de Filologia (1960-2012)», sense numerar; per a poder localitzar les cites he posat la paginació en romans de la I a la XLVII).

TARRADELL, Miquel: “El substrat històric remot”, en Joan FUSTER et alii: *Els Països Catalans: un debat obert*. Valencia, Tres i Quatre, 1984, pp. 29-37.

VOSS, Antje: «El valencià: una llengua entre l'autonomia i l'assimilació», en *Cresol*, num. 17, (Valencia, 2003), Accio Bibliografica Valenciana, pp. 13-27.

Agost-2018, revisada en juny de 2019